

BİREYSEL BELLEKTEN KOLEKTİF BELLEĞE: DERGÂH'I SU BASINCA...

Meral Salman Yıkılmış*

Giriş

Yüzyıllar boyunca Alevi-Bektaşî inancının merkezi olan Hacı Bektaş Veli dergâhı Cumhuriyet'in ilanının ardından, 1925 yılında yürürlüğe giren 677 sayılı kanun ile kapatılır ve 1964 yılında müze olarak tekrar ziyarete açılır. Kapatılmasının ardından dergâh kısa bir süre için Numune Ziraat Okulu (Koşay, 1968: 19) ve karakol olarak kullanılır (Gürses, 1964: 46). Sonraları, Vakıflar idaresinin korumasında kendi haline terk edilir, binalar kısmen tahrip olur (Önder, 1994: 36) ve müzeye dönüştürülmesi için restorasyon çalışmalarının başladığı 1950'li yılların sonuna kadar da öyle kalır. 1964 yılında restorasyonu tamamlanan dergâh müze olarak ziyaretçilere açılır. Her ne kadar eski işlevini yitirmiş olsa da müze olarak yeniden açılması dergâhın tarihinde bir süreklilik yaratır. Fakat bu makale, müze olarak açılmasıyla dergâhın tarihinde inşa edilen bu sürekliliği değil, dergâhın tarihindeki kopuşu yani dergâhın kapatılmasından müze olarak açılmasına kadar olan dönemi ve kapalı olduğu yıllar boyunca dergâhın ilçe halkının belleğinde nasıl yer ettiğini araştırıyor. Bu amaçla makale, kapatıldığı 1925 yılından ve müze olarak yeniden açıldığı 1964 yılına kadar Hacı Bektaş Veli dergâhının, Hacıbektaş ilçesi halkının hayatında ve hafızasında nasıl ve ne biçimde yer ettiği sorusuna cevap arıyor.

Kapatılmadan önceki dönemde dergah ilçe halkının günlük yaşamında merkezi bir yere sahiptir. İlçe halkının dergaha duyduğu bağlılık dini ve ekonomik açıdan iç içe

* Yrd. Doç. Dr. Aksaray Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

geçmiş bir ilişkiye dayanır. Halk, kutsal bir mekan olarak dergaha duyduğu inanç ve saygının yanı sıra Hacı Bektaş Veli dergâhı vakfının yönetimine tabidir ve vakfının idaresinin nüfuzu altındadır. Vergileri vakıf tarafından toplanır, merkezi yönetimin haksız vergi uygulamalarından ise dergâhın nüfuzu altında olmaları nedeniyle, vakıf yönetimi tarafından korunurlar.* İlçe halkının bir kısmı dergâh için çalışmaktadır ve ayrıca vakfın yerine getirmekle yükümlü olduğu hayır işlerinden ziyaretçiler kadar ilçe halkı da faydalanmaktadır (Gürses, 1964: 45).

Yazılı kaynakların eksikliği ve tanıklığına başvurulacak kişilerin hayatta olmaması nedeniyle hem dergahın ilçe halkının gündelik yaşamında için ne ifade ettiğini detaylı biçimde öğrenmek hem de dergâhın kapatılmasının ilçe halkı tarafından nasıl karşılandığı sorusuna cevap vermek güçtür. Dergâh kapatıldıktan hemen sonra Maarif Vekâleti Genel Müfettişi olarak Evkaf Müdüriyet Umumiyesi ve Maarif Vekâleti'nin ortak heyetiyle birlikte çalışmak ve dergâhta bulunan eserleri tespit etmek amacıyla Hacıbektaş'a giden Hamid Koşay'ın izlenimleri o döneme dair nadir tanıklıklardan biridir. Koşay, içinde bulunduğu heyetin ilçe halkından dergâhta çalışacak işçi bulamadığını çünkü ilçe halkının dergâhın tekrar açılacağına inandığını vurgular. Ayrıca, Koşay'ın aktardığına göre ilçe halkı kutsal kabul edilen Selam Kaya'nın** etrafındaki duvarları yıktırıp taşlarının okul inşaatında kullandıran Nahiye Müdürü'nün çarpılacağına inanmaktadır. Koşay, ilçe halkının dergâha ve diğer kutsal kabul edilen mekânlara dair inancını hurafe olarak nitelendirir ve ilçe halkının bu hurafelere inanmaktan vazgeçmeye başladığını belirtir (Koşay, 1926: 365-366).

İlçe halkının dergâha duyduğu bağlılık ve inanç Koşay'ın anlattığı gibi, kısa bir sürede çözülmeye mi başlamıştır? Bedri Noyan, 1964 tarihli *Hacıbektaş'ta Pirevi ve Diğer Ziyaret Yerleri* kitabında ilçe halkı tarafından Kadıncık Ana'nın evinin*** bir odasının duvarındaki yazıyı, evin ilçe halkının üzerindeki etkisini yok etmek amacıyla sildiren bir evkaf memurunun felç olduğunu aktarır. Anlatılanlara göre bahsi geçen kişi ölene kadar gözü yaşlı biçimde Kadıncık Ana'nın evinin ve dergâhın etrafında dolaşmıştır (Noyan, 1964: 72-73). Noyan'ın aktardığı bu anekdot Koşay'ın ilçeye gittiği tarihten sonraki yıllarda da dergaha ve dergahla ilgili kutsal kabul edilen mekanlara duyulan inancın devam ettiğinin bir işareti olarak kabul edilebilir. Öyleyse dergâh kapalı olduğu dönem boyunca ilçe halkının belleğinde nasıl ve ne biçimde yer etmiştir?

* Hacı Bektaş Veli dergâhı ve dergahın vakfı ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Salman, Meral The Persistence of a Sacred Patrilineage in Contemporary Turkey: An Ethnographic Account on the Descendants of Hacı Bektaş Veli, the Ulusoy Family 2012 yılında ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsüne sunulan yayımlanmış doktora tezi.

** Selam Kaya ile ilgili rivayete göre Hacı Bektaş Veli bu kayanın olduğu yerden geçerken kayanın önünde oturan insanlar ona selam vermez. İnsanların bu hüremetsizliği karşısında bahsi geçen kaya Hacı Bektaş Veli'ye selam verir gibi kabarıp dikleşir ve öylece kalır (Gürses, 1964: 86).

*** Ev kasabanın kuzey tarafında bulunur. Kadıncık Ana, Bektaşî tarikatı için önemli bir figürdür, o zamanki adı Sulucakarahöyük olan Hacıbektaş'a gelen Hacı Bektaş Veli'yi evine kabul eden ve ona destek sağlayan kişidir. Bektaşî tarikatının Çelebi koluna göre Hacı Bektaş Veli'nin eşidir, Babagan kolu ise bu iddiayı reddeder.

Sözlü Tarih ve Kolektif Bellek

Sözlü tarih, geçmişe ait yaşantıların ve olayların bellekten çıkarılıp sözlü tanıklıklar olarak belgelenmesi yoluyla toplumların tarihlerini inşa etmelerine katkı sunan bir araştırma yöntemidir (Danacıoğlu, 2007: 138). Toplumsal hayata dair ve hayatta olanların belleklerine başvurulabilecek her şey sözlü tarihin konusu olabilir (Counce, 2011: 4). Böylelikle, sözlü tarih büyük olayları ve büyük kişileri merkeze alan geleneksel tarihsel anlatıların dışladığı olayların, ilişkilerin, alanların ve sözlü geleneklerin bilgisine ulaşılmasına olanak sağlar (Thompson, 2000: 7-9). Yanı sıra, geçmişin nasıl anlamlandırıldığıının, bireysel tecrübelerin toplumsal bağlam ile nasıl ilişkilendirildiğinin, geçmişin nasıl şimdinin bir parçası haline geldiğinin ve insanların geçmişi kendi yaşamlarını ve çevrelerindeki yaşamları yorumlamak için nasıl kullandıklarının (Perks vd., 2003: 3) bilgisini de verir.

Sözlü tarih görüşmeleri sonucunda elde edilen tanıklıkların gerçeğin kendisi değil ama kanıtı olması (Counce, 2011: 105) ve yaşantıların gerçekleştiği döneme değil, anlatıldığı döneme ait belgeler oluşturması (Danacıoğlu, 2007: 140) belleğin iki boyutuna işaret eder. İlki, belleğin ya da hatırlama ediminin hem bireysel hem de kolektif olması yani “geçmişin, o geçmişi paylaşan belli bir grubun üyeleri tarafından temsil ediliyor” (Wertsch, 2008: 120) olmasıdır. Bellek hem bireysel hem de toplumsal bir süreçtir (Thompson, 2000: 132) ve Maurice Halbwachs’ın belirttiği gibi en kişisel olayları içeren hatırlama edimi bile kişinin dahil olduğu topluluk tarafından oluşturulan bir bellek çerçevesinde gerçekleşebilir (Halbwach, 1992). Diğer bir deyişle bireysel bellek toplumsaldır çünkü tüm hatıralar onu paylaşan diğer kişilerle, dille, sembollerle, olaylarla, toplumsal ve kültürel çevre aracılığıyla var olur. Yine de, vurgulamak gerekir ki, bellek toplumsal olarak organize edilmiş olsa da, bireysel bellek standart değildir. Aynı olayı tecrübe eden insanların hatıraları aynı değildir çünkü her biri farklı bağlantılar ve duygular üzerinden hatırlar (Misztal, 2003: 11-12).

Jan Assmann, kolektif belleğin gündelik biçimi olan, gündelik konuşmalara ve ilişkilere dayalı iletişimsel bellekten söz eder. İletişimsel bellek, organize olmuş, düzenli bir bellek değildir ve seksen ya da en fazla yüz yıllık bir zaman dilimini yani yaklaşık üç-dört kuşağı kapsayabilecek bir ufka sahiptir. İletişimsel bellekte yer alan olaylar sabitlenmemiştir ve eğer gündelik iletişimin öznelliğinden sıyrılıp daha nesnel bir kültürel öge biçimini almazsa zamanla bellekten silinir (Assmann, 1995: 126-127). Bellekten silinecek ya da kalıcı hale getirilecek olsa bile, hatırlanan geçmişin bellekte verili biçimde mi bulunduğu yoksa şimdiye eklenerek mi hatırlandığı sorusu belleğin ikinci önemli boyutuna işaret eder: Belleğin ya da hatırlamanın sadece geçmişle değil, şimdiyle de ilişkili olması. Dikkate alınmalıdır ki, Barbara A. Misztal’ın vurguladığı gibi kolektif bellek sadece geçmişi yansıtmaz, insanların dünyalarına anlam ve sembolik çerçeve sunarak bugünün gerçekliğini de biçimlendirir. Ayrıca, bir olayı tecrübe etmek ve onu hatırlamak arasındaki boşluk kaçınılmazdır. Boşluğu dolduran ve belleği inşa eden geçmişin yaratıcı biçimde tercüme edilmesidir (Misztal, 2003). Peter Meusburger de

belleğin geçmişin bilgisinden ziyade şimdiki zamanda geçmişten gelen bilgiyi verdiğini söyler. Dolayısıyla kişisel ve kolektif belleğin bilgisi unutuşu, tahribatı, manipülasyonu içerebilir (Meusburger, 2011: 51).

Hafıza Mekânı Olarak Dergâh

Dergâhın kapalı olduğu dönemde ilgili 1919 ve 1932 yılları arasında doğmuş on beş kişi ile yapılan konu yönelimli (epizodik) sözlü tarih görüşmeleri 1930'lu yılların sonlarında veya 1940'lı yılların başlarında gerçekleştiği tahmin edilen dergâhın Pir Evi'nde bulunan Kırklar Meydanı'ndaki su baskını ve suyun tahliye edilmesi ile ilgili bir takım hatıralar etrafında şekillenmiştir. Dergâhın kapalı olduğu döneme dair pek çok hatıra silinirken bu olay ilçe halkının belleğinde yer etmiştir.

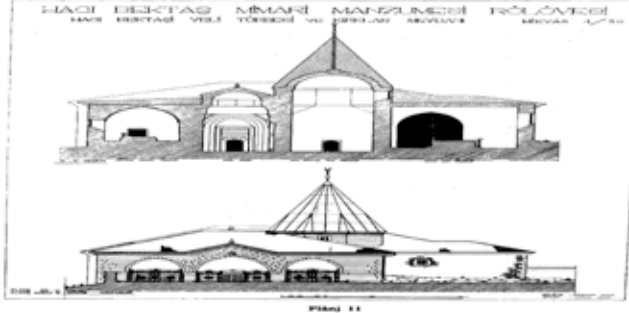
Olaylara dair anılar, genellikle mekâna dair anılarla iç içe geçmiştir, bu nedenle hatırlatıcı (mnemonic) ipuçları çoğunlukla yerler, mekânlar, mekânsal göstergeler ile ilişkilidir (Meusburger vd., 2011: 7). Ya da Pierre Nora'nın ifadesini kullanarak dergâhı "hafıza mekânı" olarak adlandırmak da mümkündür. Hafıza mekânları yaşamın ve ölümün, bitimli ve bitimsiz olanın bileşimi, melez mekânlardır. Hem unutuşa engel olmak için şeyleri ölümsüzlüğe sabitler ve zamanı durdururken hem de yeni bağlantılarla eski anlamları diriltip bir yandan da yeni anlamlar üretirler (Nora, 1997: 15). Mekânsal olarak hatırlatıcı (mnemonic) ipuçlarını barındırması ya da "hafıza mekânı" olması, dergâh tarihindeki kopukluğa rağmen, dergâha dair bellekte kalan anıları canlı tutar. Bu nedenle, öncelikle "hafıza mekânı" olarak dergâhın mimarisi ve hatırlanan olayın gerçekleştiği Kırklar Meydanı hakkında bilgi vermekte fayda vardır.

Çizim 1: Hacı Bektaş Veli Dergâhının kapatılmadan önceki halini gösteren bir levhadan kopyalanarak Bedri Noyan tarafından yapılan çizim (Noyan, 1964: 8).

İlk yapısı (Çile Damı) Hacı Bektaş Veli'nin yaşadığı kabul edilen dönemle (13.yy) ilişkilendirilen, Selçuklu ve Osmanlı mimarisinin özelliklerini taşıyan ve farklı dönemlerde mevcut binalara yeni eklemelerin yapıldığı Hacı Bektaş Veli Dergâhı, batıdan doğuya doğru uzanan üç avlu ve avluların içindeki binalardan oluşur. İlk kapıdan girilen avluda (Nadar Avlusu) At Evi ve Ekmek Evi gibi tekkenin tekke dışı ile ilişkilendiği bölümler vardır. İkinci kapıdan girilen avluda (Dergâh Avlusu) Aş Evi, Meydan Evi, Dede Baba köşkü gibi dergâhtaki yaşamı ilgilendiren bölümler; üçüncü kapıdan girilen avluda (Hazret Avlusu) ise Hacı Bektaş Veli Türbesi, Balım Sultan Türbesi gibi bölümler vardır (Gürses, 1964, Noyan, 1964, Akok, 1967). Makalenin konusu olan Kırklar Meydanı, Hacı Bektaş Veli'nin türbesinin de bulunduğu binada yer alır.

Mahmut Akok

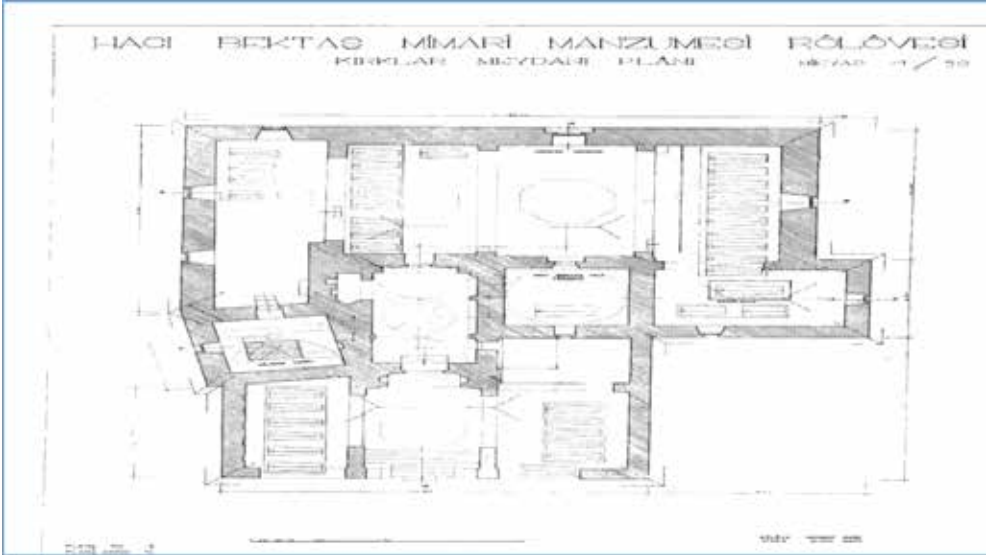
Çizim 2: Dergahın müze haline getirilmesi için yapılan restorasyon ve onarım çalışmalarında Mahmut Akok tarafından çizilen Hacı Bektaş Veli Türbesi ve Kırklar Meydanı rölövesi (Akok, 1967: 46).

Kırklar Meydanı'na üç kemerli bir eyvandan girilir ve merdivenle aşağıya inilir. Merdivenlerin iki yanında Bektaşî babalarının mezarları bulunur. Merdivenlerden aşağı inildiğinde ise Ak Kapı'dan geçilir ve bir koridora girilir. Koridorun sağında Kızılca Halvet (Çile Damı) bulunur. Kısa koridorun sonundaki kapıdan Kırklar Meydanı'na girilir. Meydan Mürüvvet penceresi adı verilen pencereden ışık alır. Kırklar Meydanı'nın sağ tarafındaki terasta on iki mezar vardır. Gürses mezarların kime ait olduğunu bilmediğini söyler (Gürses, 1964: 65) ama Bektaşîliğin Çelebi kolunun* bir üyesi olan Ali

* Bektaşî tarikatı, 16. Yüzyıldan itibaren Babagan ve Çelebi olmak üzere iki ayrı kola ayrılmıştı. Tarikatın örgütlenmesine dair farklı anlayışa sahip bu iki koldan biri olan Babagan kolu, kan bağına reddediyor, tarikata giriş

Celalettin Ulusoy, dergâh kapatılmadan önce bu mezarlardakilerin kimliklerini ve ölüm tarihlerini gösteren yazılar olduğunu, mezar örtüleri dergâh kapatıldıktan sonra götürülüp geri getirilmediği için bunların müzede yer olmadığını belirtir. Ulusoy bu mezarların Hacı Bektaş Veli'nin evlatları olan ve postnişin olmuş Çelebiler'e ait olduğunu söyler, sağ baştaki mezar Hacı Bektaş Veli'nin torunu Resul Bali'nindir. Meydan'ın sol tarafında ise bir kısmı zeminde, bir kısmı merdivenle çıkılan terasta diğer Çelebi mezarları vardır (Ulusoy, 1987: 35-36).

Mezarların yer aldığı sol taraftaki terasın sonunda, Kırklar Meydanı'na eklenen Güvenç Abdal Türbesi yer alır. Hacı Bektaş Veli türbesi ise Kırklar Meydanı'na girdikten sonra sağ tarafta küçük mermer bir kapıdan girilen ortasında sanduka bulunan bir odadır.

Çizim 3: Dergâhın müze haline getirilmesi için yapılan restorasyon ve onarım çalışmalarında Mahmut Akok tarafından çizilen Kırklar Meydanı rölövesi (Akok, 1967: 44).

Kırklar Meydanı'nda Su Baskını

Kırklar Meydanı'nda gerçekleşen su baskınına dair Vakıflar Genel Müdürlüğünde ve Hacıbektaş Müzesi Müdürlüğünde herhangi resmi bir kayıt ya da belge mevcut değildir. Bu konuda yazılı kaynak olarak başvurulabilecek Noyan'ın *Hacıbektaş'ta Pirevi ve Diğer Ziyaret Yerleri* isimli kitabında küçük bir bölüm vardır:

ve tarikattaki mertebelere erişmek için tasavvufî eğitimi şart koşuyordu. Muhiplerden, dervişlerden, babalardan ve dedebabadan müteşekkil Babagan kolu dergâhta barınıyordu. Alevi-Bektaşî inancını temsil eden ve Hacı Bektaş Veli'nin evlatları olduğunu iddia eden ve inananlarınca da öyle kabul edilen Çelebi kolu ise hem kendilerine bağlı Alevi-Bektaşî ocaklarının mürşidi hem de 19. yüzyıla kadar dergâhın postnişini ve dergâh kapatılana kadar dergâh vakfının mütevellisiydi ve vakıf işlerini yönetiyordu. Çelebiler dergâh dışındaki konaklarında yaşıyordu.

Dergâhlar kapandıktan sonra, kimse ilgilenmediği devirde, üçüncü avlu (Hazret avlusu) tarafında dış kapının mermerlerinin kırılıp çalınması yüzünden, merdivenden aşağıya akan sular Kırklar Meydanı'nı basmış. Su içeride pencereler hizasına kadar yükselmiş. Sonradan görülüp yapılan müracaatlarla kapı açtırılmış. Suyu boşaltmak için Niyaz penceresi tarafından ve zemin hizasından duvarı delmek istemişlerse de, delememişler. On gün kadar uğraşarak suyu boşaltmışlar, içerisini temizlemişler (Noyan, 1964: 50-51).

Su baskının ne zaman gerçekleştiği ile ilgili Noyan bir tarih vermemiştir. Aynı biçimde olay gerçekleştiği sırada çocuk ya da genç olan görüşülen kişiler de kesin bir tarih verememektedir. Tahminler ise 1936-1944 yılları arasında bir döneme işaret etmektedir. Kırklar Meydanı'nı neden su bastığı konusundaki varsayımlar çeşitli olsa da, yapılan görüşmeler sonucu aktarılan hatıralarda Noyan'ın ileri sürdüğü hırsızlık olayıyla ilgili bir bilgi bulunmamaktadır:

Sağanak yağmur yağıyor, o merdivenlerden inip aşağıyı dolduruyor” (Cafer Gök ile yapılan mülakat, 16 Ağustos 2013, Hacıbektaş).

Kimi derdi, çöl derler oraya, [su] çölden gelmiş, kimi derdi yerden çıkmış (Güllü Yücel ile yapılan mülakat, 19 Ağustos 2013, Hacıbektaş).

[Su] pınardan gelmiş herhalde, bir fare mare bişiler yapmış, tam Pir'in orda (İbrahim Aydoğmuş ile yapılan mülakat, 19 Ağustos 2013, Hacıbektaş).

Nüfusun az, gündelik yaşamın olumsuz olduğu ilçede, Kırklar Meydanı'ndaki su baskını haberi kısa sürede ilçeye yayılmıştır. Görüşme yapılan bir kişi su baskınına şöyle duymuştur:

Biz o zaman Hacıbektaş Kurtuluş İlkokulu diyorduk, kerpiçten, orda okuyorduk. İkinci sınıfta mıydım, yok iki değil, üçte, doğru hatırlıyorsam üç. Bizim öğretmenler vardı, öğretmen bize takıldı, başmuallimdi. ‘Pir’inizin orayı su basmış’, herkes gidiyor, tenekeyi alan mahalleden biliyor musun, çoluk çocuk, tabii yaşlılar giremez de, gençler türbenin içini boşaltmış ‘Pir’inizin orayı su basmış, siz ne duruyorsunuz’ dedi bize. Biz de köyden gitme çocuğuz ya, çocuk dediğim o zamanın üçüncü dördüncü sınıf çocukları bayağı delikanlı gibi. [...] İçine girmedim, geriden seyrettim, kendim girdim de çalıştım desem yalan olur (Halil Orhan ile yapılan mülakat, 19 Ağustos 2013, Hacıbektaş).

Gençler su baskınına köy odalarında duymuştur:

Eskiden tek kahve vardı burda, bizim gibi gençleri koymazlardı kahveye. Köy odaları vardı, biz de köy odalarına giderdik ama şimdiki gibi gençlerin konuşma hakkı yoktu. Onları dinlerdik, hikâyeler anlatırlardı, Hz. Ali'nin cenklerinden falan bahsederlerdi. En sonunda Hacı Bektaş Veli'nin dergâhını su bastığını şey ettiler. Biz ordan on beş yirmi kişi toplanıp gittik ama büyükler de gittiydi (İzzet Danacı ile yapılan mülakat, 9 Ağustos 2013, Hacıbektaş).

Kadınlar ise mahallede, komşularından duyup dergâha gitmişlerdir:

Konu komşu dediler ki, benim gibi kızlar, tekke yıkılmış, tekke açılmış. Kaçtık, koştuk, vardık. Dediler ki, kızım girmeyin, orda cenaze var, korkarsınız. Vardık, girdik (Güluruf Aydoğmuş ile yapılan mülakat, 21 Ağustos 2013, Hacıbektaş).

Görüşme yapılan başka bir kişi de şunları anlatmaktadır:

Tekkeyi su basmış, ben de epey vardım herhalde. O zaman kaç yaşında olduğumu bilmiyorum, okul görmeyince nereden bileceksin kaç yaşında olduğunu. Su basınca koşuştuk, yani üzüldük. Koştu millet koştu ama ben bilmiyorum, duvarı açmışlar; oradan su aktı diyorlar ama ben görmedim. Hemen herkes sildi, temizledi. Nasıl millet telaşlandı, korktu, üzüldü... (Fethiye Topaloğlu ile yapılan mülakat, 20 Ağustos 2013, Hacıbektaş).

Görüşülen kişilerden biri ise dergâha gitmeden önce rüyasında Hacı Bektaş Veli'yi gördüğünü anlatmaktadır:

Hüseyin derler, bir adam var, onun gelini geldi. 'Aman tekkeyi su basmış' dedi. [...] 'Bir daha gidemezsiniz, kapatacaklar, gidin de ziyaret edin diyor' dedi. 'Gidelim mi abla, gidiyor hep kadınlar' dedi. Ben de dedim 'kaynanama bir danışayım da'. Gittim 'nene' dedim, eskiden nene derdik, 'böyle böyle diyor' dedim. 'Git kızım' dedi, geri vardım gideceğim diye. 'İyi' dedi, 'sabah gideriz'. Eve gittim, yattım 'ey mübarek' dedim, 'eğer seni rüyamda görmezsem' [...] Allah, türbedeyim, mübarek tabutta şöyle yatıyo, kaynanam başucuna oturmuş, çağırıyor ya 'Pirim gel bana, ya Pirim gel bana' diye. Duvar yok, tekkenin o duvarı, beni görmesin diyom, çekiliyom. Pir beni çağırıyormuş, 'gel sarı yavrum gel, Pir seni istiyor' diyor. Vardım, o kalktı, ben oturdum, bir çocuk. Çıktı geldi, kucağıma aldım. 'Ben yerimi buldum, ben yerimi buldum' diye. Ben dolanıyom, kaynanam da peşim sıra dolanıyo. [...] Kaynanam 'kapıyı aç da gel, çocuklar dışarda kaldı' diyor bana. 'Nene ben Pir'imi koyamam ki' diyom, 'ben Pir'imi nereye koyayım'. Kucağımda küçük bir çocuk Pir. Şöyle bir bakıyor, Kızlar Kümbeti'ne giderken, sağda bir tabut var, kapının orda, Çelebiler'inmiş, 'Sarı yavrum şuraya yatır da' diyor, 'kapıyı aç da gel' diyor. [...] Aşağı eve gittim mi, gitmedim mi bilmiyorum, yalan yok, dinliyor şimdi mübarek, geri geldiydim, şöyle bir baktıydım (yatağım) üstünde pişmiş bir güvercin. Ağlıyom kaynanama, 'aha' diyom 'bıraktırdın bana Pir'imi, güvercin olmuş pişmiş, ben ne yapacağım şimdi bunu diyom', Pir'i şöyle kanadından tuttuymdum, güvercinin kanadı koptu. Ağlıyorum, 'güvercinin kanadını da koparttım aha', diyorum. 'Sarı yavrum sen eriştin' diyor (Güllü Yücel ile yapılan mülakat, 19 Ağustos 2013, Hacıbektaş).

Veli ya da ermiş olarak adlandırılan kişilerin manevi kapasitelerine ve kudretlerine duyulan inancın nedenlerinden biri o kişilerin keramet gösterebilmesidir (Schimmel, 1975: 205). Öldükten sonra bile yaşayanlara (yaşayanlar düşte ya da uyanıkken) görünebilme, onlarla konuşabilme keramet olarak kabul edilir (Boratav, 1999: 44). Anlatıcısı tarafından keramet olarak yorumlanan ve anlatıcısının bu kerametten kendisine de rol biçtiği rüya dışında, Kırklar Meydanı'nın temizlenmesi sırasında keramet olarak yorumlanan başka olaylar da olmuştur. Fakat bu konuya geçmeden önce, meydandaki suyun nasıl temizlendiğinden bahsetmekte fayda vardır:

Tenekelerle su çekti millet, dışarıya döktü. S. Teyze vardı, bilir misiniz bilmem, onun da karnı doluydu [hamileydi], tenekelerle su çekti dışarıya (Emine Ekici ile yapılan mülakat, 20 Ağustos 2013, Hacıbektaş).

Kırklar Meydanına dolan suyun temizlenmesi üzerine anlatılanlar suyu temizleme-

nin güçlüğünü ve duvarı delerek suyu tahliye etme çabalarının duvarın kalınlığı nedeniyle başarısız olduğunu vurgular:

Kırklar Meydanı iyi doldu, aşağı yukarı bir metre vardı. Suyu pencereden olukla dökek dedik, döktük, döktük, bir yandan geldi. [...] Tabii Tenekeleri aldık, oluk yaptılar hususi, aldık, döktük, su çoktu. Boşaltmadık ki kızım bir günde, [duvarı] delmeye çalıştılar, iki metre duvarın kalınlığı da. Onu da delemedik, öyle işte iki gün uğraştık” (İbrahim Aydoğmuş, 21 Ağustos 2013, Hacıbektaş). Görüşme yapılan diğer kişinin anlattıkları da benzerdir: “Duvarı delemediler, iki gün uğraştılar. Köylüler möylüler geldiler, iki günde geldiler. Yalnız Hacı Bektaş Veli’nin türbesinin o kapısı açık, içeriye vallah billah bir dirhem su girmemiş (Veli Taşdemir ile yapılan mülakat, 17 Ağustos 2013, Hacıbektaş).

Yukarıdaki alıntı, suyu boşaltmanın güçlüğünü ifade ederken, bir keramete de işaret etmektedir. Hacı Bektaş Veli’nin türbesinin kapısı Kırklar Meydanı’na açıldığı halde, türbeye su girmemiştir. Türbeye su girmemesi “ermiş bir adam” (İzzet Danacı ile yapılan mülakat, Hacıbektaş, 16 Ağustos, 2013) olan Hacı Bektaş Veli’nin suya hükmedebilme yeteneğinden gelir. Cansız varlıklara hükmedebilmenin yanı sıra ölümden sonra vücudunu çürümekten koruyabilme ermiş kişilerin gösterdiği diğer bir keramettir (Boratav 1999: 44-45). Bu keramet ise Meydan’da bulunan mezarlardan birinin içine su girdiği şüphesiyle açılmasıyla fark edilmiştir:

O arada Mürsel Bali diye başta bir mezar vardı, o da açıldı. Baktım, adam duruyor, sapsarı duruyor, saçları falan, kaç yüz yıllık onu gözümle gördüm. Herhalde bakmak için açtılar. İçine su gitti mi diye, ama içinde su mu yoktu. Ora zaten yüksek, Kırklar Meydanı’ndan yüksek mezarlar. Şimdi Hacı Bektaş Veli’nin şeyine girersek, girerken solda, çıkarken sağda, köşede. Zaten orda öyle bir köşe var basamakla çıkılan (Cafer Gök ile yapılan mülakat, 16 Ağustos 2013, Hacıbektaş).

Mezar açıldığı esnada meydanda bulunan başka bir kişi ise tanık olduğu olayı şöyle aktarmaktadır:

En sonunda su bittikten sonra mezarlar var, ismini de tam hatırlayamayacağım, mezarı su basmıştı. Mezarın üstündeki şeyi kaldırdık, ondan sonra adamın sakalı, saçları öylece duruyordu, eti de duruyordu. Çürümemiş. İ.A. da şöyle kafasından tutunca kafa şöyle koptu. 400-500 senelik bir şey. Ondandır sonra oralar temizlendi ama suyun nereden geldiği belirsizdi. Hacı Bektaş Veli’nin kapısı var ya, oraya su girmemişti. Meydan’daki (sağ taraf) mezarları su basmıştı. Adamın kefenini değiştirdiler. Geri yerine olduğu gibi koydular. Yarı kara, yarı beyazdı. Sakalı falan vardı, demek ki yaşlı bir adammış. Saçları uzundu. Adını unuttum ama erişmiş bir adam, tekkeye öyle gelişigüzel adam gömmezler. Eskiden mumya mı yapmışlar veya neydiyse çürümemiş ama tuttuğun yerden kopuyordu. Kefen falan sararmış iyice. Hoca moca getirttiler, Kuran okuttular. Bizi de şey ettiler, üstümüz başımız yaştı, orayı temizleyince dediler, hadi evinize (İzzet Danacı ile yapılan mülakat, 9 Ağustos 2013, Hacıbektaş).

Her ne kadar yukarıdaki anlatıcı cesedin mumyalanma olasılığına* dikkat çekse de, orada mezarı bulunanların, sıradan insanlar değil ermiş kişiler olduğunu da belirtmektedir. Başka bir görüşülen kişi ise cesedin bozulmadan durmasına neden aramaya gerek görmemektedir:

Onların işine akıl erer mi? (Hasan Çetin ile yapılan mülakat, 14 Ağustos 2013, Hacıbektaş).

Olaya tanıklık etmeyip duyanlar da, tanık olanlarla benzer şeyleri anlatmaktadırlar:

Orayı kaç tarihinde su bastığını duyduk fakat suyu tahliye ettiler, içindeki yatır da sapasağlam duruyor dediler, ben de görmedim. Mürsel Baba. Valiliğin emriyle tabutunu, kefenini değiştirip geri defnetmişler, duyduğum bu (Hasan Salman ile yapılan mülakat, 14 Ağustos 2013, Hacıbektaş).

Olayı duyan başka bir kişi, diğerlerinden farklı olarak mezarı açılan kişinin isminin Resul Bali olduğunu söylemektedir:

Resul Bali'nin mezarını açtılar diye duydum ama ben görmedim, hiç bozulmamış mezar diye anlatırlardı. Ben o zaman 8 yaşındaydım, suyu gördüm ama çok hatırlayamıyorum (İhsan Çetin ile yapılan mülakat, 14 Ağustos 2013, Hacıbektaş).

Remzi Gürses de kitabında, su baskınına hiç değinmeden meydana bulunan, Resul Bali'ye ait olduğu rivayet edilen ve ayak tarafında hicri takvime göre 677 yılı (1278) yazılı bir mezardan bahseder. Sanduka yerinden kaldırıldığı zaman “[k]efeni vücuduna yapışmış, başı açık ve sanki mumya hissini veren bu vücuttan yağmur alan bir toprak kokusu neşri teneffüs edilmektedir” (Gürses, 1964: 70). Mezarı açılan kişiden yükselen koku, meydana su temizlendikten sonra bir süre daha Kırklar Meydanı'nı ziyaret edebilen kişilerin dikkatini çekmiştir:

Şöyle eğilip bakıyorlardı, kimisi de korkuyordu, ben de biliyorum. Biri bakıyordu kadının, biri korkuyodu, biri kaçıyordu, biz de böyle bakıyoduk. Yaşlı adamlar koca mezarı kaldırıp kafalarını sokuyorlardı orda, kurban olayım kokuna, kurban olayım kokuna diyerekten. ‘Neyin kokusu teyze, ebe’ diyorduk, ‘siz bilmezsiniz Pirllerimiz, büyüklerimiz, adamlarımız’. Şöyle gidiyordu sırayla, baştaki mezarı çok kaldırdılar, tahtası kalıyordu, kadınlar gittiler, burcu burcu koku aldılar. On beş gün ellemediler, ondan sonra yasak, girmeyin dediler. İnsanlar gitti, çoluk çocuk baktı. Burcu burcu kokuyodu kokuları. ‘Gelin bakın korkmuyorsanız’ derdi yaşlılar, ‘gelin bakın, hiçbir şey yok ya, cenaze, büyüklerimiz, ölmüşler, buralara komuşlar (Güluruf Aydoğmuş ile yapılan mülakat, 21 Ağustos 2013, Hacıbektaş).

Mezarı açan marangozun kız kardeşi, kardeşinin cesedin değiştirilen kefeninden bir parça aldığını ve onlara getirdiğini anlatmaktadır. Kefen parçalarının paylaşılması kutsal olanla temas etmek istenmesi olarak yorumlanabilir. Görüşme yapılan kişi kefen parçasını sandıkta saklamış fakat bir süre sonra kefen parçasını kaybetmiştir:

*Hacıbektaş Müzesi'nde Kırklar Meydanı'nda bulunan mezarlardaki cesetlerin mumyalandığına ya da tahnit edildiğine dair bir bilgi mevcut değil, fakat cesedin bozulmadan kalmış olması ve cesetten geldiğini iddia edilen güzel koku cesetlerin tahnit edilmiş olabileceğini akla getiriyor.

Saçı sakalı sapsarıymış, adı neydi, getiremedim. Mürsel Bali ha, o öyle sapa sağlam duruyormuş, hatta kefenini de verdi getirdi bize parça parça. Kapalıydı o zaman kapatıldılar. Tekkeyi kapattılar, kimse ziyarete gidemiyordu. Ondan sonra, orayı su bastıktan sonra açtılar, kardeşim mezarı açtı. Marangoz, evi de burdaydı. İstediler gitti, kefenini de bize getirdi. Sakladık, kokladık. Ama hakikaten de kokuyordu bak. Burcu burcu kokuyordu. Kardeşim bize şu kadar getirdi ama kendim görmedim bak (Saniye Kahraman ile yapılan mülakat, 19 Ağustos 2013, Hacıbektaş).

Cesedin kefeninin parçaları başkaları tarafından da paylaşılmıştır:

Ama o yukarda mezarlar var, biliyorsunuz, gördünüz değil mi, Mürsel Bali diye bir tanesi orda yatıyor. Onun sandukası kaldırıyorlar, mezarın içine su dolmuş. Su dolunca tabii bunu temizliyorlar. Şimdi bu Mürsel Bali'nin kefeni tamamen sararmış, şey etmiş. Ondan sonra diyorlar ki bunu biz kefenleyelim tekrar. O kefeni parçalayıp millete dağıttılar. Ben de aldım ama o koku var ya, ben bu dünyada hissetmiyorum. O kadar güzel bir kokuydu o kefenden (Şakir Ünal ile yapılan mülakat, 19 Ağustos 2013, Hacıbektaş).

Kefenin değiştirilmesi ile ilgili de bir rivayetten, sadece görüşme yapılan bir kişi tarafından bahsedilmektedir:

Gördüm, kefeni üç sefer değiştirdiler. Kırşehir'den kefen getirdiler, bir kefen getirdiler, dışarıya attı, akşam koydular gece dışarı attı. Ondan sonra bir tane daha getirdiler, sabah vardık ki, o kefen gene atmış. Üçüncü kefeni de Çelebiler'den Cemalettin Çelebi* vardı, faytonu vardı onun. Faytonla gitti Kırşehir'den patiska aldı. Sardılar, para attılar, sordum bu parayı niye atıyorsunuz diye, Kur'an'da ayette yazılı dedi, burda başka mezarda bir yatan varsa, yatmak için dövüşmesinler, o da benim de param var, ben de burayı parayla aldım desin dedi. Kapattılar (Veli Taşdemir ile yapılan mülakat, 17 Ağustos 2013, Hacıbektaş).

Su baskınının bellekte güçlü bir şekilde yer etmesinin temel nedenlerinden biri ziyaret etmenin yasak olduğu kutsal mekânla tekrar bağlantı kurmaya olanak tanımış olmasıdır. İnançlı kişiler için kutsal mekân, kutsal olmayan mekânlardan güçlü bir şekilde ayrılır, kutsal olmayan mekânlar sadece kutsalı çevreleyen amorf yerlerdir (Eliade, 1968: 20-22). Dolayısıyla, dergâh kapatılmış olsa bile diğer mekânlardan ayrıdır, kutsallığını yitirmemiştir. Su baskını vesilesiyle ziyaretin yasak olduğu dergâha girilebilmesi ve suyun temizlenmesi esnasında karşılaşılan, bir kısmı keramet olarak yorumlanan olaylar ilçe halkının kişisel ve kolektif tarihi açısından önemli kabul edilmiştir. Su baskınının mekânsal anlamda hatırlatıcı (mnemonic) ipuçlarını barındırması, diğer nedenle, yani dergâhın müze olarak yeniden açılmasının, mekânsal olarak dergâhın tarihinde süreklilik yaratmasıyla da yakından ilişkilidir. Kutsal mekânlar çok katmanlı anlamlara sahiptir; bazı anlamlar kaybolmuş gibi görünse de yeni hikâyeler ve yeni tarihsel olaylarla o anlamlar tekrar ortaya çıkarılabilir (Lees vd., 2006: 15). Dergâhın müze olarak yeniden açılması, yeniden ziyaret edilebilir olması, kapalı olduğu döneme ilişkin su baskını anısını da bireysel ve kolektif bellekte canlı tutmuştur.

* Cemalettin Çelebi 1921 yılında vefat etmiştir ve mezarı Kırklar Meydanı'ndadır. Anlatıcı Cemalettin Çelebi'yi Çelebi (Ulusoy) ailesinden başka biriyle karıştırıyor olmalıdır.

Sonuç

1925 yılında kapatılmasından 1964 yılında müze olarak yeniden açılmasına kadar geçen otuz dokuz yıllık sürede dergâh ilçe halkının hayatında ve hafızasında nasıl, ne biçimde yer etmiştir sorusuna cevap bulabilmek amacıyla yapılan konu yönelimli sözlü tarih görüşmeleri, geçmişte olmuş bir olayı, Kırklar Meydanı'nda gerçekleşen su baskınına işaret etmektedir. Görüşmeler, her görüşülen kişinin aynı olayı farklı tecrübe ettiği düşünülürse kişisel belleğin farklılıklarını, unutuşlarını ve kopuşlarını barındırmaktadır. Üstelik geçmişte olmuş bir olayı hatırlama edimi, kaçınılmaz olarak bugünde gerçekleştiği için görüşmeler sadece geçmişle ilgili değil, şimdiyle ve geçmişin şimdiye nasıl tercüme edildiğiyle ilgili de bilgi vermektedir.

Görüşme yapılan kişiler, su baskınından nasıl haberdar olduklarını anlatırken, su baskının ilçe halkı arasında yarattığı heyecanı ve kaygıyı da dile getirmektedir. Suyun tahliyesi sırasında gençler çalışmıştır. Fakat her yaştan kadın ve erkek su baskını vesilesiyle Kırklar Meydanı'na girebilmiş, tekrar kapatılana kadar da dergâhı ziyaret edebilmişlerdir. Hatta mezarı açılan ve bozulmamış halde bulunan, güzel bir kokusu olduğunu aktardıkları ölü bedeni görebilmişlerdir. Hacı Bektaş Veli ile birlikte, Kırklar Meydanı'ndaki mezarların sahipleri de kutsal, ermiş kişiler olarak kabul edilmektedir ve ermiş kişinin keramet göstermesi ilçe halkının inancına aykırı değildir. Bu nedenle, su baskını ile ilgili hatıralarını aktaran kişilerin anlatıları, rüyada görünme, suya hükmetme ve çürümeyen ölü beden temalı kerametlerle örülüdür. Bu kerametler, Hacı Bektaş Veli'nin ve onunla bağlantısı nedeniyle Kırklar Meydanı'nda sandukası bulunan diğer kişilerin kutsallığını olduğu kadar mekânın yani dergâhın kutsallığını da güçlendiren vurgulardır. Bozulmadan duran cesedin değiştirilen kefeninin orada bulunanlar tarafından parçalara ayrılarak kasaba halkına dağıtılması da, kutsal olanla temas etme ve temasın sürekli olması isteğinin bir parçasıdır.

Sonuç olarak, 1925 yılında kapatılmasıyla birlikte dergâhın ilçe halkının dini ve ekonomik yaşamında belirleyici olan rolü sona ermiştir. Dergâhı ziyaret etmenin yasak olması, gündelik hayatla iç içe olan kutsalı, kutsal mekânla kurulan ilişkiyi dönüştürmeye yönelik bir girişimdir. Kırklar Meydanı'nda gerçekleşen su baskını, kutsal mekânla yeniden bağ kurmayı sağladığı için dergâhın kapalı olduğu dönem boyunca ilçe halkının belleğinde yer eden en belirgin olay olmuştur. Müze olarak açılmasının ardından dergâhın ziyaret edilebiliyor olması, yani mekânsal süreklilik bu hatıranın dile getirilir olmasında ve canlı kalmasında önemli bir rol oynamıştır. Yapılan sözlü tarih çalışması sonucu oluşturulan tanıklıklar, kapalı kaldığı dönem boyunca da dergâhın ilçe halkının nazarında kutsal bir mekân olmaya devam ettiğine işaret etmektedir.

Kaynaklar

- Akok, Mahmut (1967). Hacibektaş Veli Mimari Manzumesi. *Türk Etnografya Dergisi X*, 27-58.
- Assmann, Jan (1995). Collective Memory and Cultural Identity. *New German Critique* 65, 125-133.
- Boratav, Pertev Naili (1999). *100 Soruda Türk Folkloru (İnanışlar, Töre ve Törenler, Oyunlar)*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Counce, Stephen (2011). *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi*. (çev. Bilmez Bülent Can, Alper Yalçınkaya) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Danacıoğlu, Esra (2007). *Geçmişin İzleri Yanbaşımızdaki Tarih için Bir Kılavuz*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Eliade, Mircea (1968). *The Sacred and the Profane The Nature of Religion*. (çev. Willard R. Trask) New York: A Harvest Book.
- Gürses, Remzi (1964). *Hacibektaş Rehberi*. Ankara: Sanat Matbaası.
- Halbwachs, Maurice (1992). *On Collective Memory*. (ed. Lewis A. Coser) Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Koşay, Hamid (1926). Hacı Bektaş Tekyesi *Türkiyat Mecmuası* 2.
- Koşay, Hamid (1967). Bektaşilik ve Hacibektaş Türbesi. *Türk Etnografya Dergisi X*, 19-26.
- Lees, Clare A. ve Overing, Gillian R (2006). Anglo-Saxon Horizons: Place of the Mind in the Northumbrian Landscape (s.1-27) . *A Place to Believe in Locating Medieval Landscapes*. (ed. A. Clare Lees ve Gillian R. Overing). Pensilvanya: Pennsylvania State Press.
- Misztal, A. Barbara (2003). *Theories of Social Remembering*. Maidenhead and Philadelphia: Open University Press.
- Meusburger, Peter (2003). Knowledge, Cultural Memory, and Politics (s.51-72). *Cultural Memories The Geographical Point of View*. Heidelberg, London and New York: Spinger, 2003.
- Meusburger, Peter ve diğerleri (2003). Cultural Memories: An Introduction (s.3-14). *Cultural Memories The Geographical Point of View*. Heidelberg, London and New York: Spinger.
- Nora, Pierre, ed. (1997). General Introduction: Between Memory and History (s.1-20). *The Realms of Memory Volume I. Conflicts and Divisions*. New York: Colombia University Press.
- Noyan, Bedri (1964). *Hacibektaş'ta Pirevi ve Diğer Ziyaret Yerleri*. İzmir: Ticaret Matbaacılık.
- Önder, Mehmet (1994). "Otuz Yıllık Bir Hatıra: Hacı Bektaş Dergâhı Nasıl Açıldı?". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 1, 35-39.
- Perks, Robert ve Thomson, Alistair ed.(2003). Critical Developments: Introduction (s.1-5). *The Oral History Reader*. Londra ve New York: Routledge.
- Shimmel, Annemarie (1975). *Mystical Dimensions of Islam*. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Thompson, Paul (2000). *The Voice of the Past Oral History*. Oxford: Oxford University Press
- Ulusoy, Ali Celalettin (1987). *Hacı Bektaş Veli Külliyesi ve Diğer Ziyaret Yerleri*. Ankara.
- Wertsch, V. James (2008). The Narrative Organization of Collective Memory. *Ethos* 35: 1, 120-135.

ABSTRACT

FROM INDIVIDUAL MEMORY TO COLLECTIVE MEMORY: WHEN THE DERGÂH WAS FLOODED...

This article seeks an answer to the question that how do inhabitants of the Hacı Bektaş district memorize the dergâh (dervish lodge) of Hacı Bektaş Veli for the period from 1925 to 1964, namely from the closure of the dervish lodge to the reopening of it as a museum. To this end, it is carried out oral history interviews and focused on a unique recollection of this period, i.e. the flood in Kırklar Meydanı in dergâh. The social aspect of individual memory indicates how the past has taken place in the collective memory as well. Thus, from the interviews it can be inferred that despite the fact that the closure of the dergâh brought about the loss of religious and economic functions of it and, despite the fact that as a sacred place the dergâh did not take part in the inhabitants daily life (because visit to the dergâh was not allowed), the inhabitants had still respect of and faith in the sanctity of the dergâh. For the inhabitants, the flood in Kırklar Meydanı was the opportunity to relate them to the sacred dergâh. This is one of the reasons why the flood in meydan is the unique recollection of that period in the collective memory of the inhabitants. The other reason is the reopening of the dergâh as a museum which allows keeping this memory alive.

Keywords: the dervish lodge of Hacı Bektaş Veli, Kırklar Meydanı, sanctity, oral history, memory

ÖZ

**BİREYSEL BELLEKTEN KOLEKTİF BELLEĞE:
DERGÂH'I SU BASINCA...**

Bu makalede, Hacı Bektaş Veli Dergâhının kapatıldığı 1925 yılından ve müze olarak yeniden açıldığı 1964 yılına kadar, yani dergâhın kapalı olduğu dönemde, Hacıbektaş ilçesi halkının hayatında ve hafızasında nasıl ve ne biçimde yer edindiği sorusuna yanıt aranmaktadır. Bu amaçla, sözlü tarih çalışmasına başvurularak o döneme dair ilçe halkının kolektif belleğinde yer etmiş nadir anılardan biri olan ve dergâhın Kırklar Meydanı'nda gerçekleşen su baskını üzerinde durulmaktadır. Su baskını ve baskını takip eden olaylar üzerine gerçekleştirilen görüşmelerin dayandığı bireysel bellek kaçınılmaz olarak kişisel farklılıkları barındırmaktadır fakat bireysel belleğin toplumsal yönü, su baskının kolektif bellekte nasıl biçimlendiğine işaret etmektedir. Anlatılar sadece su baskını ve suyun temizlenişini değil, temizlik esnasında meydana bulunan mezarlardan birinin açılması ve mezarda bulunan cesedin bozulmamış olduğunun görülmesi gibi keramet olarak yorumlanan olayları da barındırmaktadır. Her ne kadar su baskınının gerçekleştiği dönemde dergâh dini ve ekonomik açılarından işlevini yitirmiş olsa da ve mekân olarak ilçe halkının gündelik hayatında yer bulmasa da görüşme yapılan kişilerin aktardıkları bilgiler dergâhın kutsallığına duyulan inancın devam ettiğine işaret etmektedir. Su baskını, kutsal bir mekân olarak kabul edilen ama ziyaret etmenin yasaklandığı dergâhla ilçe halkı arasında tekrar bir bağ kurulmasını sağlayan nadir olaylardan biridir. Bu nedenle o döneme dair bilgi verebilecek bir anı olarak bireysel ve kolektif bellekte yer edinmektedir. Dergâhın müze olarak açılmasının getirdiği mekânsal süreklilik de bu anıyı canlı tutmaktadır.

Anahtar kelimeler: Hacı Bektaş Veli dergâhı, Kırklar Meydanı, kutsallık, sözlü tarih, bellek